

PHOTO LONDON

„I MATTER / I Am Human”, A pavilon fala a Somerset House udvarán © Fotó: Lizi Renáta

A PHOTO LONDON EGY MŰVÉSZETI VÁSÁR, MELY A FOTOGRFÁFIÁT HELYEZI A FÓKUSZPONTBA, ÉS MINDEN ÉVBEN EGY IGEN AKTÍV HOSSZÚ HÉTVEGÉRE VÁRJA A FOTÓK IRÁNT ÉRDEKLŐDŐKET, AKIK SZÉLES PALETTÁRÓL VÁLOGATHATNAK.

Idén a vásár London központjában, a város egyik történelmi épületében, a Somerset House-ban kapott helyet. Az épület mérete és stílusa is éppen megfelelő arra, hogy a fotózás vagy a fotográfiák szerelmesei méltó helyen töltsenek el négy-öt napot elmerülve a világ sok-sok tájáról egy helyre összegyűjtött alkotásokban, továbbá a magukat megmutatni kívánó alkotók és az őket felkaroló galériák, kiadók, támogatók társaságában. Idén május 10. és 14. között adott otthont a Photo London művészeti vásárnak a Waterloo híd közvetlen közelében elhelyezkedő neoklasszikus épület, amely a hétköznapiakban is művészeti és kulturális cégek, szervezetek gyűjtőhelye. A monumentális épület udvarán a korábbi évekhez hasonlóan a legnagyobb galériáknak otthont adó, erre az alkalomra épített pavilon várta a látogatókat. Az udvar két sarkában az itt működő kávézó vagy egy helyes kisozskkávészó napernyős asztalainál leülve lehetett megpihenni – máris otthonosan érezhettük magunkat. Tisztában voltam velem, hogy e méretes pavilon beltére minden bizonnyal kincseket rejt, de a külső falakon elhelyezett

figyelemfelkeltő munka megállított, és arra készítetett, hogy több időt töltsék ennek körbejárásával. Nagyon kifejezőnek találtam a fekete-fehér portréképeken a gyerekek – saját nyelvükön írt – kézírásával ellátott papírlapokon olvasható üzenetet. Az ezernyi arcsorból álló mátrix a világ összes nyelvén hirdeti: „Számítok.” Elgondolkodtató és nem kikerülhető! Az *I MATTER / I Am Human courtyard* projekt a CASE Art Fund folyamatosan bővülő kiállítása, mely a gyermekek emberi jogaira hívja fel a figyelmet. A CASE Art Fund¹ chicagói nonprofit szervezet hisz abban, hogy minden gyermeknek joga van ahhoz, hogy észrevegyék és meghallgassák.

Huszonhét galéria állított ki idén a pavilonban, köztük a legimpozánsabb központi – a pezsgőbárral szemben lévő – helyen a Magnum, majd kifelé haladva láthattuk, hogy több neves galéria is képviseltette magát a vásáron, csak hogy néhányat említsek: Purdy Hicks Gallery, Flowers Gallery és Augusta Edwards Fine Art. Itt a képek megítélés szerint többnyire populárisnak voltak mondhatók, de két galériát mindenképpen ki kell emelnem.

Az idő, a véletlen és az egyediség foglalkoztatja a művészt az alkotási folyamat során, a környezeti jellemzőket és az idő múlását a képsík és egy háromdimenziós struktúra kombinációjává transzformálva. Képei, mint egymáshoz szorosan illeszkedő, azonban egymástól eltávolított „oszlopok”, a térbe beledomborodva a folytonosság érzetét keltik, és valamiféle érdekes légiességet tükröznek. A csoport munkái igen mélyrehatóak, továbbá egységük, együttműködésük a művészeti piacon hatásosnak mondható.

A másik figyelemre méltó hely az Atlas Gallery standja volt, amely összegezte a pavilonban tapasztalható energiákat. Kiemelkedő volt a standjukon tapasztalt magas minőség, minden értelemben. Az Atlas Gallery egyike a legkiválóbb, kifejezetten fotográfiával foglalkozó galériáknak, felöleli a fotográfia minden megjelenési formáját. A huszadik századi mesterek mellett kortárs fotóművészek is nagyon igényes formában reprezentálják magukat. A repertoárjukban a divat-, portré- és riportképek mellett kísérleti fotográfiák is találhatóak.

Jussi Nahkuri: *Some nice thoughts*, 2022, Archival pigment print on rectangular aluminium tubing, 150x102x12 cm, Persons Project © Fotó: Liszi Renáta

Az egyik a Persons Projects kortárs művészeti galéria, amely 2005 óta berlini székhelyű, eredetileg 1995-ben Helsinkiben a Helsinki Schoolhoz tartozó művésztersaság alapította, amely a konceptuális fotózásra összpontosítva a modern skandináv művészetre specializálódott. A Persons Projects finn, dán, izlandi, lengyel és egyesült államokbeli ismert és feltörekvő művészek válogatott csoportja. A kiállító művészek és munkáik közül érdekesek voltak Grey Crawford konceptuális alkotásai: Crawford festőművészeti előképzettségéből merítve a színes fotográfia manipulálásával sötétkamrában kísérletezik, aminek eredményeképp „fotófotogram” képein a valóság realisztikus elemeit – montázs jellegűen – színes, geometrikus árnyékelemekkel ötvözi. Művésztersa, Jussi Nahkuri munkái a pillanatszerűség témáit járják körbe.

Andreas Gefeller: *048*, 2020, From the series *From other side of Light*, Lightjet print, Atlas Gallery © Fotó: Liszi Renáta

PRIX PICTET

A Photo London keretében nemcsak a kereskedelmi galériák mutatkozhatnak meg, hanem a fotóhoz mint entitáshoz változatos formában kötődő egyének, intézmények számára is mutat – olykor a pazar épület labirintusszerű falain belül – rejtett kincseket. Ez a vásár nem egy egyszerű vásár, hanem a meg- és felismerésekről, kapcsolódásokról is ugyanannyira szól, ami talán nemcsak anyagi, hanem emberi értéket is teremt.

Szerencsés vagyok, május 10-én landoltam Londonban, viszonylag könnyen beértem a Victoriára, és a sajtóbelépővel a megnyitó napján délután már élvezhettem is a Photo London e napon még zártabb világát. Ez azt jelentette, hogy nem volt nagy tömeg, és szinte mindenütt emelkedett megnyitóhangulat várt. Az egyik standra hirtelen indíttatásból tértem be, amely olyan helyen volt, ahol kellemes sétálni: a nagy labirintusszerű épület nyugati szárnyának végén kellemes atmoszférát nyújtó, szimmetrikus, félkörívű lépcsősorok indulnak egy régi-módi igazolványkép-készítő fülkétől. Valahogy úgy éreztem, jó itt lenni, és nem csak én éreztem így, többen megálltak, hogy szelfizzenek itt. A lépcső tetejére érve az első emelet első szobájába léptem, amely jólesően világos volt a Temzére néző ablakainak köszönhetően. A berendezés arra invitált, hogy üljek le, töltsék el itt több időt. Kerestem a képeket, ezt a helyet valahogy másnak éreztem. Arra gondoltam, itt – talán – a kapcsolatteremtés a lényeg. A központi csillár alatt többen pezsgőspohárral a kezükben állodogálva vagy a fehér szófákon, puffokon ülve beszélgettek. Nézelődtem, kerestem, milyen galéria kiállítása ez: az egyenes falakon kevés kép fehér keretben, a félkörív alakú falakon pedig nyomtatott információk. Egy központinak mondható sarokban egy igen nagy méretű tévén – végtelenített lejátszásban – képek jelentek meg. Elidőztem ezt nézve, majd a nyomtatott információk olvasásával is. Megtaláltam a kis egyentáblát, a jelet, amely a galériák, intézmények nevét tudatja az egyes standokon. Prix Pictet felirat volt olvasható a kis táblán. Először csak a tudnivalókat habzsoltam, mert úgy éreztem, ezek a művészek valami olyannal foglalkoznak, ami mindnyájunk számára igen fontos. Most épp nem a fotó bűvöletében élőkre gondolok, hanem az egész emberiségre és talán az ezen a bolygón élő valamennyi élőlényre, arra, hogy mi történik az élettel, mi, emberek hogyan éljük meg, hogyan tevékenykedünk, olykor bele sem gondolva, hogy a létezésünk, cselekedeteink milyen hatással vannak saját magunkra és közvetlen vagy távolabbi környezetünkre. Elámultam azon is, hogy a világtérképen berajzolt pontok szerint számos, ezen figyelemfelkeltő témákkal foglalkozó kiállítást szerveztek

eddig, és köztük van Budapest is.² Büszkeséget éreztem e pillanatban: talán mi, magyarok is tudunk tenni valamit ebben a kis országban az „életért”. A Prix Pictet célja, hogy a fotográfia – valamennyi műfajának – erejét felhasználva felhívja a figyelmet a fenntarthatóság kérdéseire, különös tekintettel a környezetvédelemre. A Pictet Csoport által 2008-ban alapított Prix Pictet a világ vezető fotózási és fenntarthatósági díja lett. A díjat eddig kilenc ciklusban ítelték oda, amelyek mindegyike a fenntarthatóság egy-egy aspektusát emelte ki.

A „tévénézés” után felfedeztem a csodálatos minőségű könyveket, albumokat, melyekben az eddigi témákkal kapcsolatos, e díjat korábban elnyert fotográfusok, fotóművészek alkotásait láthatom. A tűz témájának szentelt könyv került először a kezembe, igen hatásos már az első kép is. Úgy éreztem, beszélnem kell valakivel erről.

A Prix Pictet standja © Fotó: Liszi Renáta

Korábban már említettem, szerencsés vagyok, a csinos pezsgőtöltögető fiatalember épp az előttem lévő kis asztalt jött letörölni. Megkérdeztem, helyi-e, azt válaszolta, igen. Kiderült, hogy nagyon sokat tud erről a díjról, a jelöltek kiválasztásáról, ennek menetéről. Elmondta, csak segíteni jött erre az egy napra, egyébként a díj mögött álló svájci bank – azaz az 1805 óta működő független vagyon- és értéktárgykezelő csoport – egyik irodájában dolgozik. Az albumba bekerült több alkotás jelentőségét is kiemelte, és az azokat készítő művészek indíttatásáról is mesélt, miután a bank támogatásának köszönhetően egy évig csak az adott témával foglalkoznak. Az emberről való filozofálásom megihlette, és elmondta, idén pont ez a téma, és még nem zárult le a jelölési időszak. A jelentkezők csak egy, a Prix Pictet-hez kapcsolódó személy ajánlására kerülhetnek be a jelöltek közé, és csak így nyerhetik el a díjat és kaphatnak ezáltal a program keretében való alkotási lehetőséget.

Juno Calypso: Sensory Deprivation (From the Honeymoon series), Archival pigment print, 2016, *Writing her own Script* című kiállítás női fotográfusokkal, képek a Hyman kollekczióból.
© Fotó: Liszi Renáta

MÁSODIK NAP

Az első, a nagyközönség előtt is nyitott napon nagy várakozással látogattam ki a londoni fotóművészeti vásárra. Előtte még felkerestem a Discovery szekciót az alagsorban. Az épület ezen részén, az alagsor alatt az *embankment* felé még két nagyobb volumenű kiállítás kapott helyett, mégpedig Martin Parr: *Recent Works* és a *Writing her own Script*, női fotográfia a Hyman Collection jóvoltából. Martin Parr, a Photo London 2023-as Master of Photography kitüntetettjének műveit az előző évi műcsarnokbeli kiállításról is ismerhetjük, ezért inkább a másik kiállításhoz koncentrálnék. A női fotográfiának szentelt szekció nem feltétlenül csak női fotósok műveit, hanem a női lét, gondolkodás, események témáit is feldolgozó kiállítás volt. A kiállítással tisztelettel adóztak az elmúlt száz év úttörő brit női fotográfusainak. A kiállított képek az 1930-as évektől napjainkig követték nyomon és nyújtottak áttekintést a brit fotográfiáról, két szádra összpontosítva: a humanista dokumentarista hagyományra és a személyesebb, performatívabb gyakorlatra. A kiállítás a címét Susan Hiller egyik nagy méretű fotójától kölcsönözte. A kiállítás a politikai és társadalmi elkötelezettség témájával indított, bemutatva Edith Tudor-Hart nagyon ritkán látható munkáit, Grace Robertson Picture Post-fotóit, Dorothy Bohm utcai fotográfiáját, valamint Shirley Baker és Markéta Luskačová humanizmusát. Ez az örökség vitathatatlanul rendkívül fontos a fiatalabb fotográfusok, többek között Eliza Hatch és Bindi Vora számára is. A kiállítás céljai között szerepelt, hogy bemutassa a fotográfia társadalmi vagy politikai eszközként való használatát.

Markéta Luskačová művei a *Writing her own Script* című kiállításon, a Centre for British Photography, James Hyman alapító-igazgató jóvoltából. © Fotó: Liszi Renáta

A kiállítás további része Jo Spence, Alexis Hunter, Susan Hiller és Sonia Boyce úttörő feminista munkásságára, valamint a pszichológiai és fizikai jóllét kutatására összpontosított azzal a céllal, hogy a mentális egészséggel kapcsolatos témák stigmatizálását megszüntesse, és olyan környezetet teremtsen, amelyben az emberek nyíltan beszélgethetnek jóllétükről. Továbbá még Rosy Martin fototerápiáját, Anna Fox erőteljes portréit, valamint Heather Agyepong, Juno Calypso, Rose-Finn Kelcey és Polly Penrose önarcképen alapuló munkáit lehetett megtekinteni.

„West Wing” Nyugati szárny, Galerie Sophie Scheidecker
Paris, Justine Tjallinks, Silence, 2016 Archival pigment
print, 45x35 cm © Fotó: Liszi Renáta

DISCOVERY

A vásár egyik elgondolkodtató eleme a Discovery szekció volt. A szintel-
tolásos építészeti megoldással játszó térben egy labirintusban éreztem
magam. Az apró kis standokból álló zsúfolt rengeteg a nemzetközi ga-
lériák színes forgatagát tárta a felfedezők elé. Kavarogtam, ahogy a fe-
jemben is a következő gondolatok: „Itt minden van! Ide mindenkit beeng-
edtek?” Egy idő után úgy éreztem, innen ki kell menekülnöm. Később a
napsütésben fürdő udvaron a kávézó napernyői alatt lepihenve e tapasztalat
megvitatásába merültem. Lucy Soutter³ és David Bate⁴ is kiemelte
a Discovery szekció. Szépen megfogalmazták, amit én is éreztem: „Gaz-
dagon nemzetközi az alagsori Discovery szekció. Mindenki megmutatja
a saját kultúráját, hagyományait és jelenkori szokásait.” A kultúrák so-
kasága, tömény színessége egyszerre enged bepillantást a világ minden
szegletébe. E sokszínűség többféle technikában is megmutatkozott itt,
olykor elrugaszkodva a hagyományos fotográfiák anyagától vagy készíté-
si módjaitól. 3D printek, VR, videó és a mesterséges intelligenciára vonat-
kozó gondolatok megfogalmazódása, az AI segédelmével készült képek
is megjelentek a palettán itt, a Discovery szekcióban, bár ehhez hasonló,
az újdonság erejével ható alkotások a fenti szárnyban, egy lisszaboni ga-
léria standján is szerepeltek. Az Artemis Gallery animációval és VR-ral ér-
kezett, kifejezetten erre kihegyezve. A látottak alapján felmerül a kérdés,
hogy a fotográfia fogalmának határai mennyire terjeszthetők még ki.
Az első két nap forgataga után úgy tudnám összegezni a tapasztalata-
imat a témák és a technikák kapcsán, hogy a pavilonban sok volt a di-
gitális, kevés az egyedi. A pavilonban idén inkább az egyszerű, szemet
gyönyörködtető képek kaptak helyet.

Tim Walker: *Gunivere and Seenus*,
20 Mattresses and 1 hot water bottle,
archival pigment print, Michael Hoppen
Gallery © Fotó: Liszi Renáta

Alia Ali művei a Peter Sillem Gallery standján © Fotó: Liszi Renáta

William Henry Fox Talbot: *St. George's Chapel, Windsor Castle*, sópapír papírnegatívról, 1844. és Nicholas Hennemann: *Westminster Abbey*, sópapír papírnegatívról, 1844.

Továbbhaladva, a sok digitális és modern technika után, a nyugati és a keleti szárny bejárása következett. Kellemes meglepetés ért. A nyugati szárnyban egy galéria standján, ahova beléptem, úgy éreztem, analóg lelke otthonra talált. A falakon eredeti, több mint százéves képek és dagerrotípa várt. Elmélyültem, lelassultam, nem mentem tovább. Robert Herszkowitz személyesen mesélte el itt, hogyan került fiatalon a fotográfia közelébe még az Egyesült Államokban, milyen aukciókon milyen gyöngyszemeket értékesített, majd nyitott galériát Angliában. Rámutatott a falon négy képre. Az egyik a szerb háború „sok évvel ezelőtti változata” – mintha a történelem ismételné önmagát –, a korabeli negatív- és pozitíveljárás bemutatása a másik falon. Tárlatvezetőm mindent tudott ezekről a képekről a falakon. Ez az elhivatottság és a képek szeretete teljesen lenyűgözött, majd az is, amikor megtudtam, hogy a családi vállalkozást a fiatalabb generáció viszi tovább, hiszen bennük is megvan az igény a művészi, egyedi, a fény általi leképezés különös varázslatának továbbörökítésére. A Robert Herszkowitz Ltd. képei magukért beszéltek. Standjukon az ezernyolcszáznegyven-ötvenes évekből származó papír- és üvegnegatívról készült sópapír, cianotípa, albuminnyomatok és papírnegatívak is megjelentek, mint például William Henry Fox Talbot *St. George's Chapel* című sópapírmunkája 1844-ből vagy a Westminster Abbey-ről készült másik sópapírmunka ugyanebből az évből Nicholas Hennemantól.

Artemis Gallery, Lisszabon © Fotó: Liszi Renáta

Az emeleten kiállító galériák merőben más színfoltot jelentettek, mint a pavilonban és az alagsorban lévőek. A Peter Fetterman Gallery minden kiállításon kiemelkedőt nyújt. Idén a többi standhoz képest igen egyedi, nagy méretű, természetes fényben bővelkedő, világos, pompás térben mutatta be képeit mind a falakon, mind a professzionális műtárgytárolásra alkalmas mappákban. Minden évben nagy örömmel járom itt körbe a képeket, Ansel Adams munkáit különösen szeretem. Egy idézet Peter Fettermantól: „A kollektormantrám nagyon egyszerű: mindig legyünk nyitottak és befogadóak, és csak olyan alkotásokat gyűjtünk, amelyek valamilyen módon megmozgatnak, megváltoztatnak minket.”

GALERIE—PETER—SILLEM

A sok hasonló képhez és új hullámos ötlethez képest valami mást nyújtott egy frankfurti galéria standja. Több szempontból is érdemes írni erről a jelenségről. A galéria kicsi standdal rendelkezett, a falakon kiállított ember nagyságú képekkel mégis magára vonzotta a tekintetet. A szomszédos holland Suite 59 Gallery Picasso és más hírességek életét bemutató, nagy méretű, fekete-fehér fotográfiáinak megtekintése után egy mintás, színes, teljesen más perspektívát bemutató térbe, illetve alkotások közé léphettünk. A német Galerie—Peter—Sillem a jemeni-bosnyák-amerikai Alia Ali multimédia-művész képeit mutatta be. A képek a kifejezetten a művész számára Dzsajpurban készült mintás textíliák felhasználásával készültek el. Ali képein a különböző kultúrákból származó minták a különbözőségekre való figyelemfelhívásként értelmezhetők. A képeken látható, a textillel teljesen befedett emberalakok fojtogató érzést keltenek, ám a kultúrák találkozását és azok egymás általi megismerését is jelképezik. A fényképeken látható, a különböző kultúrákat jelképező mintás textíliák a fotók elkészítése után a képek kereteinek borításaként szolgálnak. Ez a koncepció igen figyelemfelkeltő, mivel a beburkolt arcok, emberalakok és az ugyanezen borítással ellátott installációk valóban gondolatébresztők. Egymás kultúrájának megismerése vajon tényleg hozzájárul az emberiség fejlődéséhez, az egymás iránti tolerancia, elfogadás kialakulásához? Hajlandók vagyunk-e nyitottan állni egy-egy sajátunktól eltérő kultúra megismeréséhez, megértésének megkísérléséhez?

Pentti Sammalahdi művei, Peter Fetterman Gallery
© Fotó: Liszi Renáta

Alia Ali művei a Peter Sillem Gallery standján © Fotó: Liszi Renáta

EDUKÁCIÓ A HELYSZÍNEEN: TALKS, ELŐADÁSOK, NIKON SCHOOL

A Photo London híres az előadásairól, ezúttal is, mint mindig, művészek és kurátorok előadásait, kerekasztal-beszélgetéseit hallgathattuk minden nap, szinte minden órában, változatos témákban. A témérdek választási lehetőség feladta a leckét, nehéz volt dönteni a barangolás és az előadás-hallgatás között. A Nikon idén egész nagy galériát és oktatóteret foglalt el a Somerset House-ban. Galériája impozáns videósarkokkal, valamint igényesen megvilágított és installált képekkel ragyogott a fe-

ketére festett térben, melynek közepén a jól megszokott kör alakú pult állt, ahol ki is lehetett próbálni a kamerákat. Az edukációt is magára vállalta idén a Nikon. A vásár minden napján, szinte a teljes nyitvatartás alatt óránként egy-egy fotóstanfolyamot indított a standján jól felszerelt fotóstúdióval és modellekkel. A regisztrált résztvevők a tanfolyamok idejére helyben kamerákat és objektíveket kölcsönöztek. A Nikon School ennek köszönhetően elég jól szervezettnek és organikusnak mutatkozott. Természetes, hogy a csoportokban a helyek gyorsan elkelték.

Discovery section: Sam Burford AI művei, Fiumano Clase Gallery
© Fotó: Liszi Renáta

ÁRAK

Magyar szemmel nézve az árak borsosnak tűnhetnek, míg mások azt mondják, a Photo Londonon az árak mindig alacsonyabbak, mint a Paris Photón. Az Atlas Gallery árlistájában például Bastiaan Woudt 90x120 cm-es méretű képe, a Stratum (2021, archival pigment print) hat-hétezer angol font, a nagyobb, 135x180 cm-es képe, a Bubble (2022, archival pigment print) tizenöt-tizennyolcezer angol font, míg Steve Schapiro 76,2x101,6 cm-es „Vote”, Selma to Montgomery March című képe (1965, gelatin silver print) huszonnyolc-harmincháromezer angol font eladási áron volt feltüntetve. Általánosságban elmondható, hogy a jól láthatóan jelzett árak kétezer angol font körülről indultak.

Visszatekintve erre a szakmai nappal együtt ötnapos művészeti vásárra, a korábbiakkal összehasonlítva azt gondolom, sok változás történt a pandémia vége óta. A képek és a kiállítók bizonyos értelemben hasonlóak, de megjelentek új, a fotográfia szellemét újragondolni kívánó entitások. A műanyag szálakból kiprintelt képek, absztraktok, a nem feltétlenül emberkéz alkotta vagy fény felhasználásával készült kétdimenziós alkotások, a videó és animáció segítségével készült virtuális elemek, avagy a jelenleg nagy port kavaró AI segítségével készült „alkotások” vajon a fénykép, fotó és fotográfia olvasztótégelyébe tartozó elemek-e? Avagy fel kell-e készülnünk esetleg új szavak alkotásával, a szakmai szókincs bővítésével a fényképezés jelenkorban felmerülő újabb fajta technikai, filozófiai ösvényeit kitaposó alkotásokról való párbeszédre?

¹ www.caseartfound.org

² Prix Pictet – Power I Erő kiállítás, Mai Manó Ház, 2013. január 18. – február 24.

³ Művész, kritikus, művészettörténész, a Westminsteri Egyetem fotóművészeti tanára

⁴ Művész, teoretikus és tanár, a fényképezés történetével és elméletével foglalkozó kritikai írásairól, továbbá kísérleti vizuális művészetéről szóló kiterjedt nemzetközi publikációs tevékenységéről ismert.